

De noordse woelmuis

DOOR DE OGEN VAN MAURICE LA HAYE

Op mijn 13e ben ik lid geworden van de NJN en een van de eerste excursies was naar Huys te Warmont, iets ten noorden van Leiden, om braakballen te verzamelen op een roestplaats van ransuilen. Het was een groot succes. Minimaal vijftien ransuilen en hoe langer we keken, hoe meer uilen we zagen. Verspreid onder de bomen lagen tientallen uilenballen die we gretig mee-

namen om thuis uit te pluizen. Onbekend met de verschillende soorten, pakte ik de grootste schedeltjes en kaakjes en moest tot mijn stomme verbazing vaststellen dat ik een 'noordse woelmuis' in handen had. Nog nooit van gehoord, maar het was onmiskenbaar. Het voorste deel van de eerste kies in de onderkaak (de M1) zag eruit als de paardenkop die gebruikt wordt bij het schaken en de gehemeltespleetjes liepen spits toe richting de kiezen. Daarmee was mijn fascinatie voor kleine zoogdieren gewekt.

actief op zoek geweest naar de soort. Vaak met succes, met een vriendclubje van de Zoogdierenwerkgroep wisten we de soort onder andere te vangen in de Biesbosch, het Wormer- en Jisperveld, de Kagerplassen, in de duinen van Schouwen en in de Groote Wielen bij Leeuwarden. Later mocht ik mee met de 'Echte Experts' om de soort te vangen op Texel, waarbij ook enkele dieren werden 'verzameld'. Het gebroken potlood en het gevloek dat daarop volgde staat mij nog helder voor de geest.

JAREN LATER vertelde wijlen Chris Smeenk mij dat de nabij gelegen Kagerplassen nabij Leiden de vindplaats waren van het 'holotype' (het unieke exemplaar op basis waarvan een soort voor het eerst is beschreven) van de noordse woelmuis (*Alexandromys oeconomicus arenicola*) en vol trots heeft hij het betreffende exemplaar nog laten zien. In de jaren daarna ben ik

DE FASCINATIE VOOR DE SOORT kwam ook terug in mijn studie Biologie aan de Wageningen Universiteit. Het toenmalige Instituut voor Bos- en Natuurbeheer (IBN) verrichtte veel onderzoek naar de soort in dynamische rietgebieden in het Deltagebied en op uitnodiging van onderzoeker Piet Bergers, tegenwoordig directeur van het bureau van de Zoogdierverseniging, heb ik mijn afstudeerscriptie gewijd aan het

▲ Noordse Woelmuis. Foto Merijn van den Hoogenhoff

op een rij zetten van alle vangsten van de noordse woelmuis in 'potentieel leefgebied' om het voorkomen te correleren aan bodem (veen en zeeklei), vegetatie (rietruigtes en natte graslanden) en andere habitatkenmerken (dynamiek en geïsoleerde eilanden). De oude rapporten van Anne van Wijngaarden waren daarbij van onschatbare waarde, omdat daarin nauwkeurig en gedetailleerd alle oude vangplekken beschreven stonden. Toen al was duidelijk dat de noordse woelmuis terrein aan het verliezen was in Nederland.

DIE ACHTERUITGANG heb ik jaren later ook met eigen ogen kunnen zien. Inmiddels was ik in dienst bij de Zoogdiervereniging, en waren er projecten om te trachten de noordse woelmuis te vinden in de Kop van Overijssel. Tevergeefs zijn toen De Wieden en de Weerribben onderzocht op het voorkomen van de soort. Mooie bijvangsten waren de waterspitsmuizen in moerasbossen en de vele dwergmuizen, maar de noordse woelmuis liet zich niet vangen. In Friesland ging het iets beter, maar evengoed ook moeizaam. In de Alde Feanen moest de soort aanwezig zijn, aangezien de kerkuilbraakballen behoorlijke percentages noordse woelmuis bevatten, maar vangen bleek uiterst lastig. In de meeste valletjes liepen aardmuizen (*Microtus agrestis*) of rosse woelmuizen (*Myodes glareolus*). In andere delen van Friesland was het nog slechter gesteld met de soort. Al rijdend door het landschap bleken vaak de hooggelegen natuurgebieden de beoogde vangplekken te zijn, terwijl de noordse woelmuis nu juist een typische soort is van laaggelegen nat habitat met dynamiek. Meevallers waren er gelukkig ook, met onder andere vangsten in de Oudegaasterbrekken en de Kooiwaard langs de oostelijke IJsselmeerkust.

IN AL DIE JAREN IS HET PLUIZEN van uilenballen een rode draad geweest in het onderzoek naar het voorkomen van de noordse woelmuis. Aan de hand van geplozen braakballen kon de toenmalige verspreiding op landelijke schaal goed worden gevolgd. De aanwezigheid van de soort in een partij uilenballen was en is nog steeds een goede aanwijzing om op zoek te gaan naar een lokale populatie in een nabijgelegen moerasgebied. Andersom werkt het helaas ook zo. Als de soort in een gebied

of regio uitsterft, dan blijkt dat ook uit de braakballen. Voor de landelijke monitoring van de soort worden nog steeds uilenballen geplozen. Tegenwoordig gebeurt dat onder leiding van Dick Bekker in het NEM Meetprogramma Verspreidingsonderzoek Muizen.

DE TIJD VAN GROTE PROVINCIALE

inventarisaties met inloopvallen is echt verleden tijd. Dit is voor een groot deel vervangen door eDNA-onderzoek met behulp van keutels. Iedereen die weleens (woel)muizen vangt, weet dat een goede vangplek op looppaadjes of vlakbij een hoopje woelmuiskeutels is. Met behulp van een DNA-analyse kan van de verzamelde keutels achterhaald worden door welke diersoort de keutels zijn geproduceerd. Met deze manier van werken kan zeer efficiënt en zeer snel een groot gebied geïnventariseerd worden op de aanwezigheid van de noordse woelmuis. Daarmee is de romantiek en spanning van wat er in het 'dichte valletje' zit definitief verdwenen, maar de voordelen zijn groot. Veel meer inzicht in het voorkomen van de soort, geen fouten meer bij de determinatie, geen stress bij de dieren meer, het scheelt per onderzoek ettelijke dode (spits)muizen en nooit meer een doorweekte broek als je door een natte rietruigte moet struinen.

NA AL DIE JAREN VAN ONDERZOEK

aan en naar het voorkomen van de noordse woelmuis is de nieuwsgierigheid naar de soort nog steeds aanwezig, maar de vragen zijn wel veranderd. Hoe kan het dat de soort nog steeds standhoudt op Texel, terwijl concurrerende soorten zijn geïntroduceerd? Waarom zit er op de Haringvliet in het Veerse Meer toch nog een populatie? Zouden de Marker Wadden geschikt leefgebied zijn voor de soort? Of de Onlanden in de kop van Drenthe? Is de soort te behouden in Friesland? Waarom zijn de Nieuwkoopse Plassen nog steeds een bolwerk voor de soort? En hoe pakt de klimaatverandering uit voor de soort? Hopelijk gaat het lukken om een aantal van deze vragen in de komende jaren te beantwoorden.

